

3K: KAPITAL, KLASA, KRITIKA

BROJ 7

ČASOPIS CENTRA ZA RADNIČKE STUDIJE
GOD. 7 BR. 7, 2021, ISSN 1849-6210

KAPITALIZAM I EKOLOGIJA

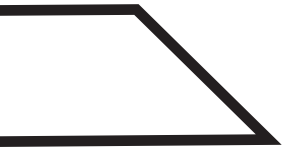
John Bellamy Foster → Andreas Malm →

Markus Wissen → Bernd Röttger → Tone Smith

DRUŠTVENI OBLICI PROIZVODNJE BOGATSTVA

Toni Prug

br7

3k

NAZIV

3k: kapital, klasa, kritika
br. 7/2021.

ISSN

1849-6210

NAKLADA

500

UREDNIŠTVO

Stipe Ćurković, Krešimir Zovak,
Marko Kostanić, Mislav Žitko

DIZAJN I PRIJELOM

Sven Sorić

LEKTURA

Stipe Ćurković

TISAK

Kerschhoffset

IZDAVAČ

Centar za radničke
studije, Zagreb

ADRESA UREDNIŠTVA

Ljudevita Posavskog 36,
10000 Zagreb

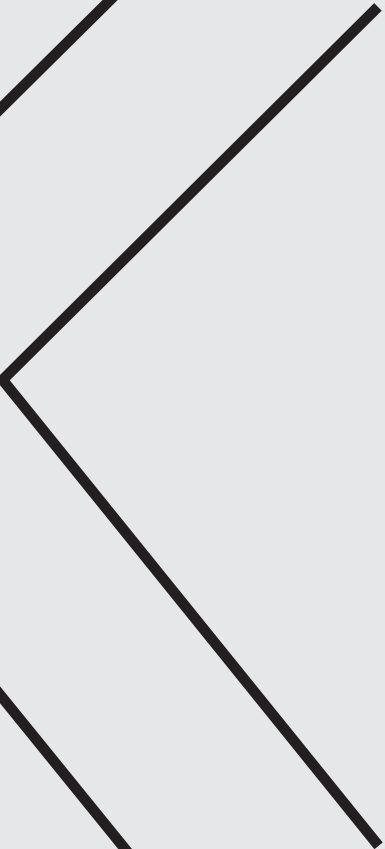
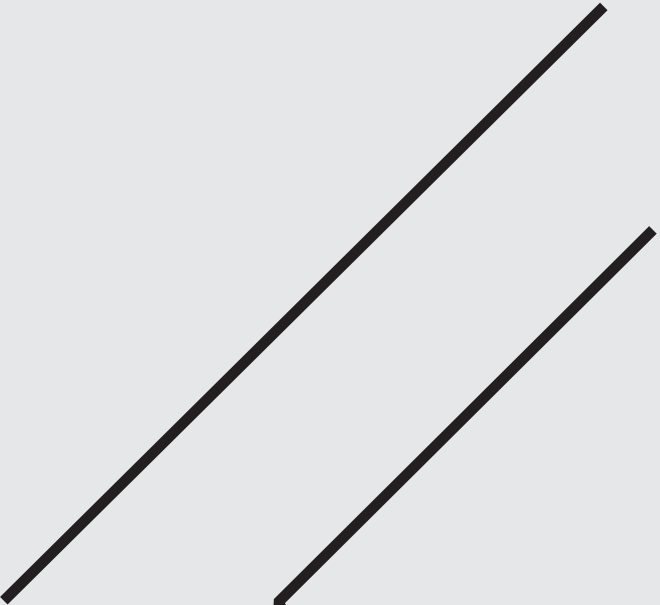
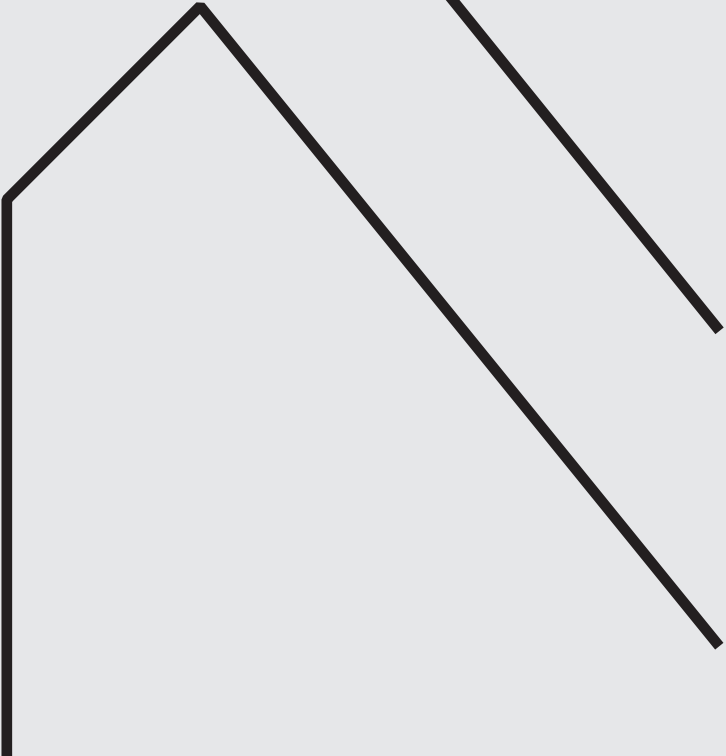
e-mail: info@radnickistudiji.org

www.radnickistudiji.org

Časopis izlazi jednom godišnje uz potporu
Rosa Luxemburg Stiftung, Southeast Europe

**ROSA
LUXEMBURG
STIFTUNG
SOUTHEAST
EUROPE**

CRS

3k: kapital, klasa, kritika časopis je Centra za radničke studije. Njegov sadržaj je teorijski, njegove intencije su teorijske i političke. Veliko ideološko „čišćenje“ intelektualnog i političkog života postjugoslavenskih društava od svakog traga marksizma za posljedicu je imalo osiromašenje konceptualnog aparata za analizu i kritiku društvenih promjena koje su nastupile s agresivnom i obuhvatnom restauracijom kapitalizma u regiji. To teorijsko samoosiromašenje reflektiralo se i u političkoj i ideološkoj dezorijentaciji ljevice i eroziji njezinog društvenog značaja. Urednička politika *3k* proizlazi iz čvrstog uvjerenja da obnova recepcije Marxove *kritike kapitalizma* i pluralizma suvremenih marksističkih teorija predstavljaju nužan uvjet raskida s intelektualnim i političkim statusom quo. Doprinos obnovi sistemske analize i *kritike kapitalizma* i teorijskom produbljivanju njihove recepcije u regiji, nadamo se, doprinos je i afirmaciji perspektive njegova nadilaženja.

Stefan Gužvica,

*Prije Tita: Frakcijske
borbe u Komunističkoj
partiji Jugoslavije*

1936–1940.,

Zagreb: Srednja

Europa, 2020.

Stefan Gužvica doktorand je na Sveučilištu u Regensburgu, gdje se bavi međunarodnim komunističkim pokretom u međuratnom periodu. Rođen 1993. godine, za standarde je historiografije veoma mlad. Međutim, ta ga činjenica nije spriječila da objavi kvalitetno i zrelo djelo te ispriča intrigantnu priču. Radi se o knjizi *Prije Tita: Frakcijske borbe u Komunističkoj partiji Jugoslavije 1936–1940.*, objavljenoj 2020. godine u Zagrebu. Treće je to izdanje proširene verzije Gužvičina magistarskog rada, obranjenog na Srednjoeuropskom sveučilištu u Budimpešti. Knjiga je prvotno objavljena na slovenskom, zatim na engleskom, da bi se zasad posljednje izdanje pojavilo na hrvatskom jeziku, u vrlo dobrom prijevodu Dore Kosorić s engleskog. Ovakav put knjige do hrvatskih čitatelja može se ocijeniti neobičnim, pogotovo kad se uzme u obzir da je riječ o autoru s ovih prostora, čiji je materinji jezik BHS. Vrijedi istaknuti i da knjiga na neki način predstavlja iznimku unutar uredničke politike nakladničke kuće Srednja Europa, koja u pravilu ne objavljuje autore naglašeno lijeve provenijencije kakav je Gužvica, premda je specijalizirana za objavljivanje kvalitetnih historiografskih publikacija.

Kako je istaknuo u jednom od intervjua vođenih povodom objave knjige u Hrvatskoj, Gužvica je pokušao popuniti posljednju nepoznicu u mozaiku povijesti Komunističke partije Jugoslavije, odnosno razdoblje njezina djelovanja za vrijeme Velike čistke u Komunističkom pokretu, što mu je i uspjelo. Premda se ne može reći da je Gužvica pionir u polju, za posljednje se suvisle radove na tu temu mora zgrabiti duboko u 20. stoljeće, sve do početka osamdesetih godina, kada se protagonistima Gužvičine knjige bavio gotovo zaboravljeni povjesničar Ivan Očak, koji je tada objavio biografije Milana Gorkića, Vladimira Čopića i braće Cvijić. Ubrzo nakon objave Očakovih radova, to će polje upasti u dugotrajnu hibernaciju uslijed reorijentacije domaće historiografije na druge teme koja traje do danas, što Gužvičinu knjigu istodobno čini nastavkom bogate tradicije i ugodnim osvježanjem. U međuvremenu došlo je do izvrtanja paradigme o Josipu Brozu Titu, koji je prošao put od sveca u ranijoj jugoslavenskoj historiografiji do (uglavnom) demona u biografijama koje su pisali istraživači i novinari u postjugoslavenskim državama, kojima se Gužvica ne ustručava udijeliti packe kada uoči da su pretjerali. Naravno, ovo nije knjiga koja se bavi isključivo Titom, ali njegov put, u svojstvu pobjednika frakcijskih borbi, zauzima najviše prostora. Tita se tako stavlja u kontekst pretendenaata na „prijestolje“ KPJ, gdje je on, konačno, običan čovjek od „krvi i mesa“, kontekst koji se u postjugoslavenskoj historiografiji i publicistici rijetko susreće. Isto tako, rijetkost je da netko obiđe arhive van područja Balkana, što je Gužvica učinio prošavši kroz građu Izvršnog komiteta

Kominterne, Balkanskog sekretarijata i KPJ pri Ruskom državnom arhivu socio-političke povijesti (RGASPI) u Moskvi.

Osim Tita, u galeriji likova koje je moguće upoznati studiranjem ove knjige, na samom se početku kratkim biografijama i fotografijama apostrofiraju: Milan Gorkić (1904–1937), Ivan Gržetić — Fleischer (1896–1937), Vladimir Čopić (1891–1939), Kamilo Horvatin (1896–1938), Petko Miletić (1897–1943), Ivo Marić (1894–1968) i Labud Kusovac (1898–1967). Spisak je, ako se pozornije promotri, nalik na osmrtnice koje stradali u čistkama nikada nisu dobili, što je svakako bila jedna od Gužvićinih namjera. Time se svjesno gubi napetost i upućuje na ton knjige, koja neće biti još jedan senzacionalističko-publicistički politički triler, nego trijezna analiza događaja koji su oblikovali gotovo 50 godina jugoslavenske povijesti. Gužvićina priča tako počinje u Moskvi 1937. godine, kamo je Gorkić stigao na poziv Kominterne, ne sluteći da će put na koji se bio otisnuo biti posljednji u njegovom životu. Zatim se klupko počinje razmotavati: Gužvica čitatelja vraća u začetke KPJ, to jest u frakcijske borbe unutar iste. Kratak je to pregled najvažnijih linija borbe između 1919. i 1936. godine bez kojih je teško shvatiti ono što se dogodilo kasnije. To „kasnije“ period je između 1936. i 1940. godine, istaknut u naslovu knjige, kada se Partija, obezglavljena Gorkićevim padom, podijelila na četiri struje koje su željele preuzeti vodstvo. Titova je linija ona koju Gužvica naziva Privremenim rukovodstvom, konkurenti u Parizu (Marić i Kusovac) su Paralelni centar, moskovski je kandidat Kamilo Horvatin, a vabahbite u Srijemskoj Mitrovici predvodi Petko Miletić. Između priče o frakcijama prije i poslije Gorkića umetnuta je priča o njegovu razdoblju za kormilom KPJ i razlozima zbog kojih je spomenuti nastradao. Nakon uspostavljanja frakcija, kreće razdoblje borbe koje će potrajati do trenutka kada je Tito dobio mandat Kominterne. Frakcijske borbe u KPJ gotovo se u potpunosti preklapaju s takozvanim četvrtim razdobljem Kominternina djelovanja, to jest s vremenom Narodne fronte (1935–1939) kada su na sve strane traženi saveznici u borbi protiv rastuće opasnosti fašizma, bili oni socijaldemokrati, liberali ili čak pripadnici različitih vjerskih grupa. Ta će politika svoju kulminaciju doživjeti sa Španjolskim građanskim ratom (1936–1939). Upravo se u (ne)razumijevanju ove politike Kominterne, prema Gužvici, mogu tražiti razlozi Gorkićeva pada i Titova uspona.

Privremeno rukovodstvo tako se naziva u historiografiji jer — uočiti će Gužvica stari klišeji — povijest pišu pobjednici. Među pobjednike su se svrstali gotovo svi partijski teškaši koji će obilježiti rat i poraće, uglavnom mlađi ljudi, neopterećeni ranijim sukobima i bez školovanja u Sovjetskom Savezu. S druge strane, Paralelni centar

sastojao se od osovine Ivo Marić — Labud Kusovac, emigranata u Parizu, a ime je dobio od strane protivnika koji su aludirali na „Paralelni antisovjetski trockistički centar“ Karla Radeka, Georgija Pjatakova i Grigorija Sokolnjikova. Do ovog istraživanja nepoznanica, treći takmac bio je Kamilo Horvatin, Krležin i Cesarčev prijatelj te jedini Moskovljanin iz redova KPJ koji je bio aktivno uključen u frakcijske borbe, ali nije formirao organizaciju sličnu prvim i drugima (vjerojatno jer je to, s obzirom na mjesto i vrijeme, bilo preopasno). Nazvani prema islamističkom pokretu, posljednji u ovom rasporedu protivnika, bili su vahabiti Petka Miletića, to jest ultra-ljevičari iz zatvora u Srijemskoj Mitrovici, gdje se na odsluženju kazne nalazio pozamašan broj jugoslavenskih komunista. Miletić je, nakon Horvatinove smrti u Moskvi i ispadanja iz utrke Marića i Kusovca, bio posljednji Titov protivnik, koji će također skončati u Sovjetskom Savezu, kamo se uputio poslije izlaska iz zatvora ne bi li dobio mandat Kominterne. Dakako, u duhu transnacionalne komunikacije unutar Kominterne, važnu su ulogu u borbama imali i inozemni komunisti poput Georgija Dimitrova i Wilhelma Piecka, gdje je prvi kao svog favorita vidio Tita, a drugi Horvatina. Prema Gužvici, Tito je pobijedio jer je pokazao inicijativu, za razliku od, primjerice, Marića i Kusovca, ali i zato što su, za razliku od, primjerice, Miletića, njegova odstupanja od partijske linije uvijek ostajala u okvirima onoga što je Kominternu smatrala dopuštenim.

Zaključno, knjiga je, ne računajući prolog i epilog, podijeljena u četiri veća poglavlja: „*O jedinstvu Partije*“: *frakcijske borbe u KPJ 1919–1936*, *Vrhunac i pad Milana Gorkića*, *Frakcije i Borba*. Opremljena je i shematskim prikazima Igora Nađalina koji uvelike olakšavaju snalaženje u frakcijskim borbama. Također, njena originalna namjena kao magistarskoga rada nalaže da ima komentar dosadašnje historiografije, pregled izvora i metodologije te pozamašnu količinu bilješki. Sve navedeno stalo je u zaista minimalnih 156 stranica, što knjigu čini kompaktnom i konciznom, mjestimice i na njezinu štetu, s obzirom na to da autor, prije svega, komunicira sa svojim mentorima i recenzentima. Zainteresiranu publiku to donekle isključuje iz jednadžbe jer zahtijeva mnogo predznanja, prvenstveno iz područja funkcioniranja Kominterne u drugoj polovici tridesetih godina. Nadalje, spektar ljudi čije kraće biografije Gužvica izlaže pretežito u bilješkama golem je. Koliko god te životne priče bile zanimljive, dojam je da se ograničeni prostor mogao bolje iskoristiti, a ovako knjiga ponekad nalikuje učenom telefonskom imeniku. Ipak, riječ je o vrlo dobrom djelu koje će pronaći svoju publiku i pridonijeti prijeko potrebnoj promjeni fokusa domaće historiografije.

Matej Ivušić